

Зміст

Передмова

«Церква може дати щось більше, ніж хліб і одяг» ... 7

Професор Адам Даніель Ротфельд,
Двобій між мораллю та варварством 11

ВІЙНА 21

ВІЙНА – БОГ – ЦЕРКВА 69

ВІЙНА – ЛЮДИНА 101

Передмова

«Церква може дати щось більше, ніж хліб і одяг»

Книга, яку Ти, Читачу, тримаєш у своїх руках, має чимало тематичних русел і смислових осей. Проте, як на мене, однією з найголовніших із них є відгук Блаженнішого Святослава на слова міського голови Києва Віталія Кличка: «Сьогодні більше, ніж хліба чи одягу, ми потребуємо від Церкви слова надії». Ця думка постійно резонує в душі Глави Церкви. Чи тоді, коли він розвиває її далі: «Церква – це не лише бюро соціального обслуговування. Це спільнота, що несе в собі силу Слова Божого, силу Євангелія».

Чи тоді, коли виносить у назву цієї книги головне мотто української надії: «Бог не покинув Україну».

І справді, війна Росії проти України містить стільки не очікуваних людьми парадоксів, що пророчий голос Церкви є не менш важливим, ніж її душпастирське служіння. Людина прагне зрозуміти сенс цієї війни – особливо в ту мить, коли тримає на своїх руках понівечене тіло рідної істоти. В такі миті людина мусить угадати собі «верх» і «низ», правду і брехню, добро і зло, що дасть їй можливість відновити в собі почуття психологічної рівноваги – того, що в християнстві має назву «миру в душі».

Тому можна лише подякувати Блаженнішому Святославу та його співрозмовнику, редакторові Католицької інформаційної агенції й давньому другу України Кшиштофові Томасику, за те, що своєю розмовою вони й дають людям оті точки духовної опори. Тут я згадаю лише кілька – ті, які важливі мені особисто.

Мені важливо було почути з уст церковного первоєрарха, що сумнозвісна доктрина «русского мира» – це «нечувана мутація так званого політичного богослов'я». Що вона, як і ідеологія ІДІЛ, «не має нічого спільного ані з ісламом,

ані з християнством». Тому вироблення імунітету проти політичної інструменталізації віри є, на думку автора, необхідною передумовою майбутнього Христової Церкви в сучасному світі.

Як колишнього правозахисника, мене втішає, що, навіть опонуючи цій антихристиянській доктрині, Блаженніший Святослав сміливо обстоює принцип релігійної свободи. Так, він бачить для Української Православної Церкви, що в єдності з Московським патріархатом, дві можливості вийти з нинішньої кризи: «Або вона українізується і стане українською Церквою, або залишиться з Росією і, можливо, буде Російською Православною Церквою в Україні. Ну, чому б і ні... Якщо в Україні живуть росіяни, лояльні громадяни Української держави, які хочуть належати до Російської Православної Церкви, то вони мають на це право».

Було б доконечно потрібно, щоб із цілою низкою висновків автора щодо війни Росії проти України ознайомилися як у Ватикані й загалом у європейських столицях, так і в країнах так званого Глобального Півдня. Бо всюди у світі навіть на другому році війни не завжди усвідомлюють, що, за словами Блаженнішого,

це «справжнісінька колоніальна війна» і що «не можна симетрично думати про війну, яка є асиметричною. Є злочинець – є жертва». Той факт, що у світі панічно бояться війни, цілком зрозумілий: українці також її боялися. Проте якщо страх перед війною стає визначальним, то християнство підміняють пацифізмом. І тоді добросердне людинолюбство європейців і загальне прагнення миру будь-якою ціною чаїть у собі небезпеку, оскільки справедливого миру не досягають ціною зречення правди, ціною етичної поразки.

Ось чому висновок Блаженнішого Святослава треба почути всім: «Без засудження злочинів, без правосуддя неможливо зробити крок до примирення, бо миру без правди і правосуддя не буває... Бо тільки після взаємного прощення можна говорити про примирення».

Мирослав Маринович

Двобій між мораллю та варварством

Трагедія війни, страждання і самотність спонукають людей шукати розуміння, тепла й емпатії в інших. Слова предстоятеля Української Греко-Католицької Церкви Верховного архієпископа Святослава Шевчука сповнені глибокої віри в моральні принципи та цінності, що є джерелом сили української нації. Саме вони чинять Україну здатною не лише протистояти російському натискові, а й зміцнювати переконаність світу в тому, що її боротьба з Росією принесе остаточну перемогу добра над злом. У цьому сенсі Святослав Шевчук є гідним

наступником і продовжувачем великих постатей минулого століття, які кермували навою Української Греко-Католицької Церкви в часи її найбільших випробувань. Йдеться про духовних лідерів на міру митрополита Львівського Андрея Шептицького та його наступників – Йосифа Сліпого, Василя-Івана Любачівського та кардинала Любомира Гузара. За більшовиків це була Церква великомучеників, які неодноразово засвідчували власну безмежну відданість своєму народові. Вони страждали разом зі своєю громадою. Вони були жертвами переслідувань. Свій біль і безкорисливу посвяту вони вважали жертовністю і покликанням, а водночас природним обов'язком перед спільнотою, яка їм довіряла й шукала в них розради.

Під час гітлерівської окупації прикладом такої постави став скромний парох парафії Святого Миколая в Перемишлянах отець Омелян Ковч, якого папа Іван Павло II підніс до гідности блаженного. За допомогу й порятунок інших людей блаженний отець Ковч потрапив до концтабору Майданек. У таємному листі, надісланому з табору, він писав: «Не тратьте своїх сил, я не можу поїхати звідси, тому що я потрібен тут. Тисячі нещасливих людей тут

потребують мене. Я їхня єдина надія. Мій обов'язок перебувати тут, і я є щасливий (...) Не можу уявити, що б вони без мене робили» [цит. за: *Błogosławiony Emilian Kowcz. Proboszcz Majdanka, Gaudium, Lublin 2020, s. 13*, зворотний переклад з польської].

Тут доречно згадати ще одну відому постать Греко-Католицької Церкви – архієпископа Андрея Шептицького, митрополита Львівського. Він був чи не єдиним єрархом у Європі, який з окупованого Львова наприкінці серпня 1942 року надіслав листа папі Пієві XII, у якому, ризикуючи власним життям, сповістив главу Вселенської Церкви про геноцид: «Вже не менше як рік не має дня, в якому не були б сповнені страшні злочини, вбивства, крадіжки, грабунки, конфіскації, хабарництво. Жиди є першими жертвами того. Число жидів, замордованих у нашому малому краю, напевно перевищує двісті тисяч. Чим далі військо авансувало на Схід, число жертв зростало. У Києві через кілька днів було вбито до сто тридцять тисяч мужчин, жінок і дітей. Кожне мале місто України було свідком подібних масакрів, і це триває вже рік» [цит. за: *Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи*